6 Σεπτεμβρίου 2013

Η συνθήκη της “Ιεράς Συμμαχίας” και η σημασία της για την Ευρώπη (η πως οι χριστιανικές αξίες χρησιμοποιούνται προσχηματικά στην διπλωματία και τις διεθνείς σχέσεις)

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Το συνέδριο της Ιεράς Συμμαχίας στην Βερόνα (1822)

Θέμα της παρούσης εργασίας αποτελεί, όπως δηλώνει και ο τίτλος της, η Ιερά Συμμαχία (Sainte Alliance, HolyAlliance), που συνήψαν οι ηγεμόνες της Αυστρίας, Πρωσίας και Ρωσίας το 1815, και στην οποία συμμαχία προσχώρησαν κατόπιν όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά κράτη. Τα ζητήματα που θα μας απασχολήσουν είναι το περιεχόμενο και ο χαρακτήρας της συνθήκης της Ιεράς Συμμαχίας, τα ιστορικά πρόσωπα που συνέβαλαν στην διαμόρφωσή της, οι βαθύτεροι λόγοι που υπαγόρευσαν την σύναψή της, καθώς και τα αίτια που οδήγησαν τις κυριότερες ευρωπαϊκές χώρες να συνυπογράψουν ή όχι το κείμενο της συνθήκης. Τέλος, θα εξετασθούν οι συνέπειές της για την Ευρώπη αλλά και την επαναστατημένη Ελλάδα. **Η Ιερά Συμμαχία αποτελεί ένα έξοχο παράδειγμα του πως η επίκληση στις χριστιανικές αρχές χρησιμοποιείται προσχηματικά για διπλωματικές επιδιώξεις στις διεθνείς σχέσεις.**

Το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο υπεγράφη η συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας είχε ως εξής: Με την λήξη των ναπολεόντειων πολέμων και την αποχώρηση του Ναπολέοντος από το ευρωπαϊκό προσκήνιο, οι νικητές σύμμαχοι ευρέθησαν μπροστά στην αναγκαιότητα να οργανώσουν εκ νέου πολιτικά την Ευρώπη, να χαράξουν τον πολιτικό της χάρτη καθορίζοντας τα σύνορα των κρατών και να δημιουργήσουν ένα σύστημα αρχών που θα διείπε τις σχέσεις μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων στην νέα ευρωπαϊκή πολιτική κατάσταση.

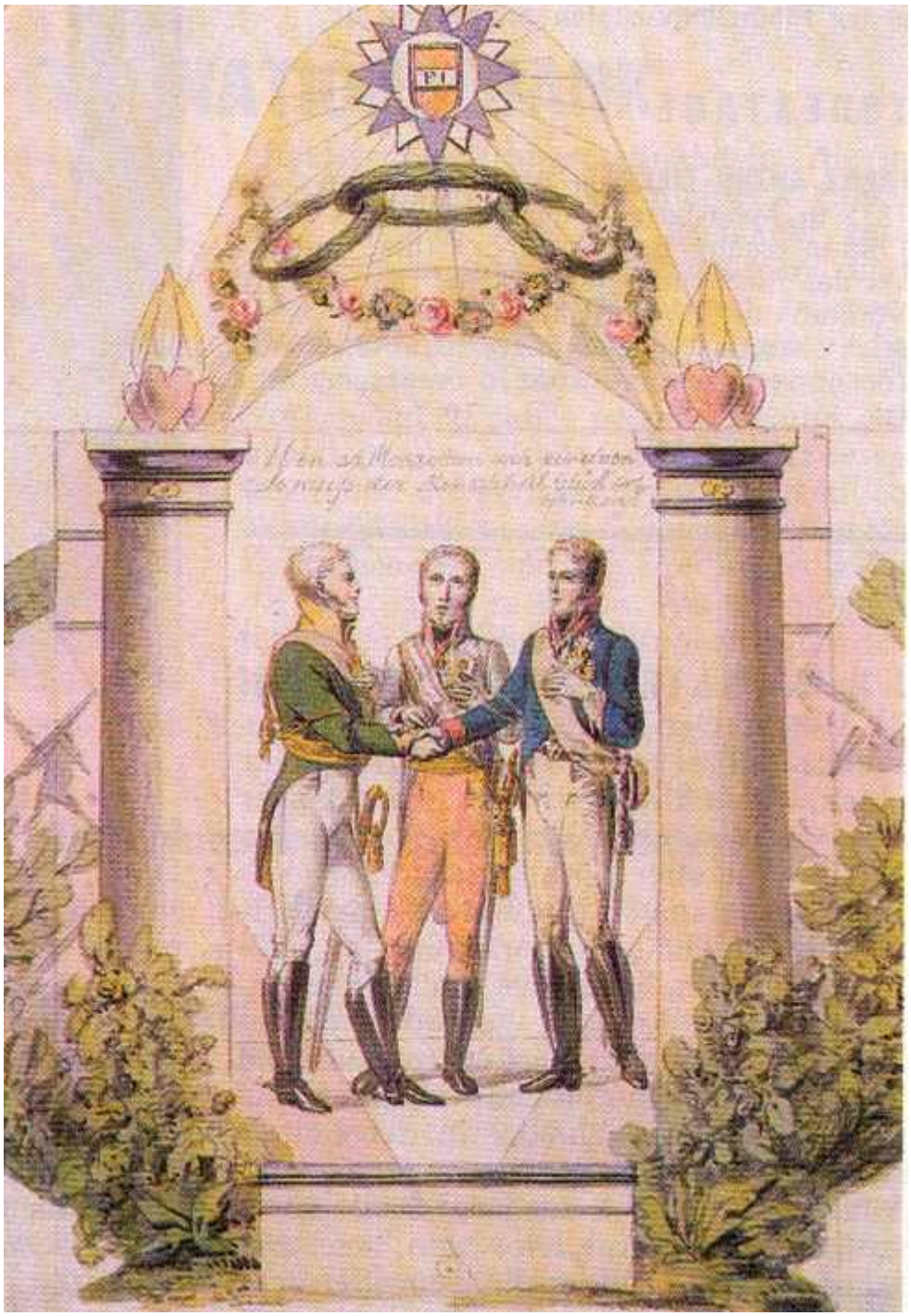
Επεδίωκαν κυρίως να δημιουργήσουν ένα σύστημα εξισορροπήσεως που θα εξασφάλιζε την ειρήνη, την σταθερότητα και την πολιτική νομιμότητα σε μία ήπειρο που είχε γνωρίσει επαναστάσεις, κοινωνικές αναταραχές και πολέμους κατά τα χρόνια που προηγήθησαν. Η επίσημη διπλωματική έκφραση της βούλησης των Τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, της Μεγ. Βρετανίας, Αυστρίας, Πρωσίας και Ρωσίας, για την μεταναπολεόντεια Ευρώπη αποτυπώθηκε στα τελικά κείμενα τριών συμφωνιών που υπεγράφησαν το έτος 1815. πρόκειται για την «Τελική πράξη» της 9^{ης} Ιουνίου του συνεδρίου της Βιέννης, την Συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας (14/26 Σεπτεμβρίου στο Παρίσι) και την
συμφωνία της 8/20^{ης} Νοεμβρίου, επίσης στο Παρίσι. Ωστόσο, το κείμενο της συνθήκης της Ιεράς Συμμαχίας παρουσιάζει αρκετές διαφορές από τις άλλες δύο συμφωνίες του 1815 και ως προς το περιεχόμενο και ως προς τον χαρακτήρα της. Όπως θα φανεί από το ίδιο το κείμενο, ο χαρακτήρας της δεν είναι ο συνήθης διπλωματικός ή πολιτικός, υπό την έννοια ότι δεν αναφέρεται ρητώς λ.χ. στην διανομή εδαφών, την χάραξη νέων συνόρων ή στις υποχρεώσεις των συμμάχων με σαφήνεια, ζητήματα που απετέλεσαν το αντικείμενο των δύο άλλων συνθηκών του ιδίου έτους, αλλά περισσότερο διακρίνεται από μία γενικόλογη και ασαφή δήλωση της θελήσεως εκ μέρους όσων την υπέγραψαν, να βασισθούν οι διεθνείς σχέσεις στις ιερές αρχές της χριστιανικής θρησκείας.

«Πρόκειται αναμφισβήτητα για ένα κείμενο που δεν έχει το προηγούμενό του μέσα στην ιστορία των διπλωματικών πράξεων».[1] Το κείμενο της συνθήκης[2], του οποίου εμπνευστής και συντάκτης υπήρξε ο Ρώσος αυτοκράτορας Αλέξανδρος Α’, υπεγράφη στο Παρίσι στις 14/26 Σεπτεμβρίου 1815 από τον αυτοκράτορα της Αυστρίας Φραγκίσκο Α’, τον βασιλέα της Πρωσίας Φρειδερίκο-Γουλιέλμο Γ’ και τον ίδιο τον τσάρο Αλέξανδρο. Η συνθήκη άρχιζε με μία επίκληση «στο όνομα της αγιοτάτης και αδιαιρέτου τριάδος» των τριών ηγεμόνων, οι οποίοι, αφού αποκαλούν την συμμαχία τους Ιερά, διαδηλώνουν την θέλησή τους ,ύστερα από τα γεγονότα που αναστάτωσαν την Ευρώπη, να καταλήξουν σε αποφάσεις για τις μεταξύ τους σχέσεις βασιζόμενοι «στις αιώνιες αλήθειες της Αγίας Θρησκείας», δηλ. στις εντολές της δικαιοσύνης, της χριστιανικής αγαθοεργίας και της ειρήνης. Αυτές οι αρχές θα αποτελούν στο εξής, σύμφωνα με την συνθήκη που συνυπογράφουν, τον γνώμονα των αποφάσεών τους σε πολιτικό και διακρατικό επίπεδο.

Μετά το προοίμιο, ακολουθούν τα τρία μόλις άρθρα της συνθήκης. Στο άρθρο 1 αναφέρεται ότι «οι τρεις συμβαλλόμενοι μονάρχες θα παραμείνουν ενωμένοι με τους δεσμούς μιας αληθινής και αδιαίρετης αδελφοσύνης» και «θα προσφέρουν την βοήθειά τους και την ενίσχυσή τους ο ένας στον άλλο» σε οποιαδήποτε περίσταση και πάντοτε στα πλαίσια της προστασίας των αρχών της θρησκείας, της ειρήνης και της δικαιοσύνης. Στο άρθρο 2 οι σύμμαχοι δηλώνουν ότι «θεωρούν τους εαυτούς τους ως απλούς εκπροσώπους της Θείας Πρόνοιας στους οποίους έχει ανατεθεί η διακυβέρνηση», διακηρύττουν .ότι οι χριστιανικοί λαοί θα πρέπει να θεωρούνται ως αδέλφια και τα χριστιανικά κράτη ως μέλη μίας οικογενείας, και απευθύνουν τέλος έκκληση στους ευρωπαϊκούς λαούς να ενισχύσουν την πίστη τους, γιατί με αυτόν τον τρόπον θα απολαύσουν μία διαρκή ειρήνη. Στο τρίτο και τελευταίο άρθρο υπάρχει η πρόσκληση να προσχωρήσουν στην συμμαχία και άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, όσες βεβαίως αναγνωρίζουν και αποδέχονται τις αρχές της Ιεράς Συμμαχίας (ακολουθούν οι υπογραφές των τριών

ηγεμόνων).
Στα αμέσως επόμενα χρόνια θα προσχωρήσουν στην συμμαχία η Γαλλία, τα βασίλεια των Κάτω Χωρών, της Βυρτεμβέργης, της Σαξωνίας και σχεδόν όλοι οι ηγεμόνες ευρωπαϊκών κρατών, εκτός από τον σουλτάνο φυσικά λόγω διαφορετικού θρησκεύματος (αυτομάτως απεκλείσθη ως μη χριστιανός), και τον Πάπα Ρώμης που θεώρησε ότι ήταν εντελώς τυπική η προσχώρησή του από την στιγμή μάλιστα που αποδεχόταν τις αρχές της Ιεράς Συμμαχίας.[3] Η Μεγ. Βρετανία επίσης

Αφίσα από το συνέδριο της Βιέννης

προσεκλήθη με προσωπική επιστολή των τριών μοναρχών αλλά για λόγους τους οποίους θα αναλύσουμε στην συνέχεια αρνήθηκε να συμμετάσχει αρκούμενη στο

να στείλει ο πρίγκιπας αντιβασιλέας Γεώργιος απαντητική επιστολή δηλώνοντας μεν αποδοχή των αρχών της ιεράς Συμμαχίας, αλλά αδυναμία να συμμετάσχει προβάλλοντας ως αιτιολογία συνταγματικούς-τυπικούς- λόγους.[4] Ποια όμως ήσαν τα πραγματικά αίτια που προκάλεσαν την σύναψη της Ιεράς Συμμαχίας, ενός διπλωματικού κειμένου πρωτοφανούς για την ιστορία της πολιτικής και της διπλωματίας, όπως πολύ εύστοχα χαρακτηρίσθηκε από τους μελετητές; [5] ποιοι ήσαν οι βαθύτεροι λόγοι που οδήγησαν τον τσάρο Αλέξανδρο Α’ να συντάξει το περίεργο αυτό κείμενο, ποιες πολιτικές σκοπιμότητες κρύβονται πίσω από το αθώο ύφος της διακηρύξεως εμπιστοσύνης σε ιερές αρχές, για ποιους λόγους η Μεγ. Βρετανία αρνήθηκε να συνυπογράψει, είναι ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν στην συνέχεια.

Η απάντηση στα πρώτα ερωτήματα πρέπει να αναζητηθεί κατ’ αρχήν στην ίδια την προσωπικότητα του τσάρου Αλεξάνδρου Α’, που ήταν και ο εμπνευστής του κειμένου της Συνθήκης. Ο Τσάρος παρουσιάζεται ως ένα περίεργο μείγμα φιλοδοξίας και ιδεαλισμού με μυστικιστικές θρησκευτικές τάσεις. Ο Μέττερνιχ τον περιέγραψε ως «ένα περίεργο συνδυασμό…πολύ αδύναμο για πραγματική φιλοδοξία, αλλά πολύ ισχυρό για καθαρή ματαιοδοξία». Ο Αλέξανδρος Α’ μπορούσε να συνδυάζει τον πολιτικό ρεαλισμό με τον μυστικιστικό του χαρακτήρα, να είναι «ταυτόχρονα μυστικιστής και πανούργος, ιδεαλιστής και υπολογιστής», να παρουσιάζει τις φιλοδοξίες του ως εμφορούμενος από υψηλά κίνητρα και ηθικές αρχές οι οποίες όμως δικαίωναν ιδίως τις ρωσικές βλέψεις.[6] Ο ίδιος ήταν πεπεισμένος για την ταύτιση των επιδιώξεων του με το αίτημα της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Αποκαλυπτική του χαρακτήρα του τσάρου είναι η απάντηση που έδωσε στον Κάσλρη (Castlereagh), υπουργό εξωτερικών της Μεγ. Βρετανίας, για τις διεκδικήσεις του επί της Πολωνίας (σημ: το πολωνικό ζήτημα ήταν από τα πιο δυσεπίλυτα που απασχόλησαν το Συνέδριο της Βιέννης) ότι δεν μπορεί να παραιτηθεί από αυτές διότι θεωρούσε ηθικό του καθήκον να εμμείνει για την ευτυχία του πολωνικού λαού![7]

Αυτός ο διφορούμενος όσο και απρόβλεπτος χαρακτήρας του έκανε τους άλλους συμμάχους να τον αντιμετωπίζουν με δυσπιστία. Απόδειξη ότι στις 3 Ιανουαρίου 1815 υπεγράφη με πρωτοβουλία του Ταλλεϋράνδου (Talleyrand) μυστική συμφωνία μεταξύ Γαλλίας, Βρετανίας, Αυστρίας, για την προάσπιση των κοινών συμφερόντων τους έναντι των ρωσικών βλέψεων που απειλούσαν την ευρωπαϊκή ισορροπία.Αλλά και ο τσάρος Αλέξανδρος Α’ θεωρούσε ότι δεν γινόταν πάντοτε κατανοητός από τους συμμάχους του, πράγμα αναμενόμενο καθώς αυτός επιζητούσε άμεσα μία ιδεατή Ευρώπη, σύμφωνη με την μυστικιστική του σκέψη και τις φιλοδοξίες του βεβαίως, ενώ οι σύμμαχοί του, ιδίως ο Μέττερνιχ και ο Κασλρη αναζητούσαν περισσότερο εφικτές λύσεις προς την πλευρά της εξισορροπήσεως των δυνάμεων.

Ο θρησκευτικός μυστικισμός του Αλεξάνδρου άρχισε να αυξάνεται ιδίως μετά το συνέδριο της Βιέννης. Ο τσάρος απέβλεπε στην οικοδόμηση ενός συστήματος

ασφαλείας βασισμένου πάνω σε ηθικές αξίες, και έφθασε στο σημείο να θεωρεί τους προσφάτους ναπολεοντείους πολέμους ως τον τρόπο για την αποκατάσταση της ηθικής τάξεως στο μεταπολεμικό καθεστώς. Αντ' αυτού, έβλεπε ότι η πτώση του Ναπολέοντος είχε οδηγήσει μέσα από συνεχείς δολοπλοκίες στην παλινόρθωση των Βουρβόνων στην Γαλλία, και ότι το συνέδριο της Βιέννης αντί να γίνει η αρχή της αποκαταστάσεως της ηθικής τάξεως αναλωνόταν σε παρασκηνιακές ενέργειες, ραδιουργίες και διαφωνίες, που ο ίδιος τις απέδιδε στην έλλειψη θρησκευτικής πίστεως των συνέδρων.[8]

Άξια προσοχής είναι η επίδραση που άσκησε στον Αλέξανδρο Α' με τις κάπως ιδεαλιστικές αντιλήψεις η γνωριμία του με μία επίσης θρησκευόμενη μυστικοπαθή, την βαρόνη Krudener, κατά την διάρκεια του συνεδρίου της Βιέννης.

Μέττερνιχ
Φωτό:blog.udn.com

Η βαρόνη τον επεσκέφθη για να του πει πως τον θεωρεί Σωτήρα της Ευρώπης. Το γεγονός αυτό επηρέασε, όπως ήταν φυσικό, τον ευαίσθητο ψυχισμό του τσάρου, ο οποίος διέβλεψε στο συμβάν ένα θρησκευτικό οιωνό. Όλα αυτά ενίσχυσαν τις μυστικιστικές τάσεις του τσάρου και το αποκορύφωμα αυτών ήταν η σύνταξη του κειμένου της Ιεράς συμμαχίας, ύστερα από ανταλλαγή απόψεων με την βαρόνη Krudener.[9]

Το πνεύμα του κειμένου της συνθήκης ανταποκρινόταν ακριβώς στην πεποίθηση του τσάρου ότι γνώμονας των διακρατικών σχέσεων πρέπει να είναι «οι αιώνιες αλήθειες του χριστιανισμού».

Το τελικό κείμενο που υπεγράφη, ύστερα από κάποιες φραστικές τροποποιήσεις που επέφερε ο Μέττερνιχ θέλοντας να περιορίσει τις γενικολογίες του τσάρου και να προσδώσει περισσότερη σαφήνεια, έφερε την προσωπική σφραγίδα του ρομαντισμού και των ηθικών ευαισθησιών του Αλεξάνδρου Α’. ήταν ένα είδος διακηρύξεως μιας νέας εποχής οικοδομημένης σε ηθικές βάσεις. Επειδή λοιπόν «φαινόταν ότι θεωρητικά πραγματοποιούσε το όνειρο της συναδελφώσεως των χριστιανικών ευρωπαϊκών λαών» συγκίνησε πολλούς ευαίσθητους και ρομαντικούς ανθρώπους, όπως τον Γκαίτε, ο οποίος με ενθουσιασμό δήλωσε ότι η συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας είχε γίνει «για το συμφέρον της ανθρωπότητας». [10]

Ωστόσο, η συνθήκη αντιμετωπίσθηκε από τις άλλες ευρωπαϊκές Δυνάμεις με συγκαταβατική ειρωνεία. Ο Μέττερνιχ με ειρωνικό τρόπο την χαρακτήρισε ως «υψηλόφρονες φιλανθρωπικές επιδιώξεις υπό την κάλυψη θρησκευτικού μανδύα», ο φον Γκεντζ ως «πολιτικό μηδενικό», ενώ ο Κάρσλη την απεκάλεσε ως «δείγμα υπέρτατου μυστικισμού και ανοησίας».

Πίσω όμως από το αθώο όσο και ακίνδυνο ύφος του κειμένου της συνθήκης, που αρκείτο στην επίκληση για εφαρμογή των χριστιανικών αξιών στις διεθνείς σχέσεις, μία επίκληση που θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί απόρροια της ρομαντικής αντιλήψεως του Αλεξάνδρου Α’ για τον τρόπο καλυτέρευσης της πολιτικής πρακτικής σε διακρατικό επίπεδο, καλύπτονταν οι πολιτικές επιδιώξεις του ρώσου τσάρου, ο οποίος κατόρθωνε να συνδυάζει την μυστικιστική πλευρά του χαρακτήρα του με τις άμεσες φιλοδοξίες του.

Για τον τσάρο, η συμμαχία των χριστιανικών κρατών της Ευρώπης, σε πρακτικό επίπεδο σήμαινε την συμμετοχή χωρών, όπως η Γαλλία, η Ισπανία ή η Ολλανδία, τις οποίες θα επιχειρούσε να προσεγγίσει και να τις χρησιμοποιήσει ως αντιστάθμισμα στην αγγλική επιρροή, που επιθυμούσε να την περιορίσει. Αυτό θα το επετύγχανε με την διεύρυνση της συμμαχίας πέραν των Τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων και την σύναψη συμφωνιών με τις νέες χώρες που θα προσχωρούσαν στην Ιερά Συμμαχία.Επι πλέον, ο θρησκευτικός χαρακτήρας που της είχε προσδώσει απέκλειε αυτομάτως τον σουλτάνο ως μη χριστιανό και άφηνε ελεύθερη την Ρωσία, εφ’ όσον δεν δεσμευόταν από την συνθήκη, αν εκδηλώσει τις επεκτατικές της βλέψεις κατά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Τσάρος Αλέξανδρος Α΄
Φωτό:wykop.pl

Τέλος, ο Αλέξανδρος Α’ θα επεδίωκε, όπως φάνηκε αργότερα από το ρωσικό σχέδιο του 1815 και το υπόμνημα της 8ης Οκτωβρίου 1818 στο συνέδριο της Αιξ-λα-Σαπέλ (Aix-La-Chapelle), αν και οι δύο προτάσεις του απερρίφθησαν, επικαλούμενος τις αρχές της ιεράς Συμμαχίας θα επεδίωκε λοιπόν να επεμβαίνει στα εσωτερικά άλλων κρατών για την καταστολή επαναστατικών κινημάτων και την στήριξη των νομίμων ηγεμόνων. Από αυτό το τελευταίο φαίνεται ότι ο τσάρος επιθυμούσε να χρησιμοποιήσει την Ιερά Συμμαχία στην εφαρμογή μιας συντηρητικής πολιτικής «που θα διασφάλιζε την διατήρηση του εδαφικού καθεστώτος, αντιτιθέμενη σε κάθε συνοριακή μεταβολή και θα προστάτευε το υφιστάμενο πολιτικό καθεστώς, αποτρέποντας δυναμικά οποιαδήποτε συνταγματική παραχώρηση».[11]

Ας μην λησμονείται ότι την περίοδο αυτήν η Ρωσία είναι μία αγροτική χώρα, με αγρότες δουλοπαροίκους και ανύπαρκτη αστική τάξη ή εκβιομηχάνιση. Το πολιτικό καθεστώς Ιανέ μία απόλυτη τσαρική απολυταρχία και φυσιολογικά θα περιμέναμε ο τσάρος Αλέξανδρος Α’ να μην επιθυμεί την ανάπτυξη αστικών φιλελευθέρων κινημάτων πουθενά στην Ευρώπη και ακόμη περισσότερο στην χώρα του. Είναι

δύσκολο να δεχθεί κανείς ότι έμπειροι και ικανοί διπλωμάτες, όπως ο Μέττερνιχ και ο φον Γκεντζ δεν είχαν διαγνώσει την πολιτική υστεροβουλία του τσάρου. Εδέχθησαν όμως οι ηγεμόνες της Αυστρίας και της Πρωσίας να συνυπογράψουν την συνθήκη αφού το κείμενο ήταν ένα γενικόλογο και ασαφές ευχολόγιο που δεν διετύπωνε ρητές δεσμεύσεις ή υποχρεώσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη. Ήταν επι πλέον μία επίδειξη φιλικής διαθέσεως και μία κίνηση κολακείας της ματαιοδοξίας του τσάρου. Ο λόγος για τον οποίον προσεχώρησε η Γαλλία είναι προφανής. Μετά την ήττα της στους πολέμους και την παλινόρθωση των Βουρβόνων, προσπαθούσε να συμμετέχει στις όποιες διεθνείς συμφωνίες θέλοντας με αυτόν τον τρόπον να αποδεικνύει ότι αποτελεί ισότιμο και υπολογίσιμο εταίρο των Μεγάλων Δυνάμεων.
Η Μεγ. Βρετανία αρνήθηκε να προσχωρήσει στην Ιερά συμμαχία διότι ο υπουργός εξωτερικών της Κάρσλη δυσπιστούσε σε ένα κείμενο εμπνευσμένο από μυστικοπάθεια και ανοησία, όπως το είχε χαρακτηρίσει, αλλά και διότι επιθυμούσε την διατήρηση της συμμαχίας των Μεγάλεων δυνάμεων που είχε αντιγαλλικό χαρακτήρα. Ο Κάρσλη είχε διαπιστώσει την δυνατότητα της Γαλλίας να εισέλθει στην Ιερά Συμμαχία και εξέφρασε επιφυλάξεις για τις συνέπειες μιας τέτοιας εξελίξεως. Πιθανώς να διέκρινε μελλοντική προσέγγιση Ρωσίας-Γαλλίας που θα εστρέφετο κατά των βρετανικών συμφερόντων.[12] Αντί μιας τέτοιας εξελίξεως, προτιμούσε να διατηρηθούν οι συσχετισμοί δυνάμεων όπως είχαν ήδη διαμορφωθεί, δηλ. το κοινό μέτωπο κατά της Γαλλίας. Αν σε αυτό προστεθεί και η συνήθης απροθυμία της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής να συμμετέχει σε συνθήκες και να δεσμεύεται από αυτές, καθώς επίσης η ύπαρξη συνταγματικών και πολιτικών προβλημάτων (ορθώς ο Κάρσλη διέγνωσε ότι το βρετανικό κοινοβούλιο δύσκολα θα επεκύρωνε μία συνθήκη που αποτελούσε προσωπικό έγγραφο μοναρχών), μπορούμε τότε να κατανοήσουμε την άρνηση της Μεγ. Βρετανίας. Ο πρίγκηπας αντιβασιλέας Γεώργιος δήλωσε ότι αποδέχεται τις αρχές της Ιεράς Συμμαχίας, αλλά ότι αδυνατεί να τις προσυπογράψει επικαλούμενος συνταγματικούς λόγους που υπαγόρευαν την άρνησή του.
Η συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας, παρ' ότι απέκτησε διαβόητη φήμη, δεν ήταν παρά ουσιαστικά ένα «πολιτικό μηδενικό», όπως την είχε ονομάσει ο φον Γκεντζ. Ο Κάρσλη κινούμενος δραστήρια στον διπλωματικό τομέα ανέτρεψε στην πράξη τις όποιες συνέπειες για την χώρα του θα είχε η συνθήκη αυτή, πέτυχε την ανανέωση των όρων του Chaumont (1 Μαρτίου 1814) και την υπογραφή μιας άλλης συνθήκης, αυτής της 8/20^{ης} Νοεμβρίου 1815 στο Παρίσι [13], η οποία προέβλεπε τον αποκλεισμό των απογόνων του Βοναπάρτη από τον γαλλικό θρόνο, την προστασία του
γαλλικού καθεστώτος και των συνόρων του από τις νικήτριες και εγγυήτριες δυνάμεις σε περίπτωση επαναστάσεων, βιαίας καταλήψεως της εξουσίας, ανατροπής της τάξεως και ενδεχόμενο πολέμου (άρθρα 2 και 3). Επίσης, καθιέρωνε συναντήσεις μεταξύ αντιπροσώπων των Μεγάλων δυνάμεων και

ανταλλαγή απόψεων για την διατήρηση της ειρήνης και της ισορροπίας ανά κατά χρονικά διαστήματα (άρθρο 6).

Την συνθήκη υπέγραψαν η Μεγ. Βρετανία, Αυστρία, Πρωσία και Ρωσία, που αποτέλεσαν την λεγομένη Τετραπλή (Quadruple Alliance) και αργότερα με την προσθήκη της Γαλλίας, την Πενταπλή Συμμαχία. Η συνθήκη της 8/20ης Νοεμβρίου ήταν μία σημαντική επιτυχία για τον Κάρσλη. Πέτυχε να ανανεώσει την συμμαχία των Μεγ. Δυνάμεων και να επαναφέρει τα πράγματα στο καθεστώς που είχε διαμορφωθεί από το συνέδριο της Βιέννης, παρακάμπτοντας έτσι την συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας. Αντιμετώπιζε έτσι επιτυχ σεως της γαλλικής απειλής και παράλληλα δέσμευε τη α που δεν μπορούσε να απειλήσει τα αγγλικά συμφέροντα.

Προηγουμένως, είχε απορρίψει το ρωσικό σχέδιο που ζητούσε εγγύηση του συνόλου των κτήσεων των Μεγ. Δυνάμεων, δικαίωμα ελέγχου στα εσωτερικά των κρατών και επέμβαση για την καταστολή κινημάτων, και περιοδικές συναντήσεις για συντονισμό των ενεργειών τους. Από τις ρωσικές προτάσεις έγιναν δεκτές μόνον η εγγύηση των συνόρων της Γαλλίας και οι περιοδικές συναντήσεις αντιπροσώπων των συμβαλλομένων μερών. Η Βρετανία δεν επιθυμούσε να αναλάβει μία τόσο μεγάλη υποχρέωση για το σύνολο των εδαφών, γεγονός που θα την ανάγκαζε να αναμειχθεί περισσότερο απ' όσο ήθελε στις ευρωπαϊκές υποθέσεις. Την απόρριψη των ρωσικών προτάσεων είχε υποστηρίξει και ο Μέττερνιχ μη θέλοντας να δώσει το δικαίωμα στον τσάρο να επεμβαίνει ελεύθερα στις υποθέσεις άλλων χωρών.[14]
Οι συνέπειες που προέκυπταν για την Ευρώπη από αυτήν την συνθήκη θα απέβαιναν σημαντικές και καθοριστικές. Στα συνέδρια της Αιξ-λα-Σαπέλ (Aix-La-Chapelle-1818), του Τροπάου (Troppau-1820) του Λάυμπαχ (Laibach-1821, πρόκειται για την σημερινή Λιουμπλιάνα), και της Βερόνας (1822), τα οποία θα συνεκαλούντο στα πλαίσια του μηχανισμού της τετραπλής Συμμαχίας επί τη βάσει του άρθρου 6, οι αποφάσεις που θα ελαμβάνοντο σχετικά με την διασφάλιση της ειρήνης, της τάξεως και της ευρωπαϊκής ισορροπίας, καθώς και οι στρατιωτικές επεμβάσεις για την καταστολή των εξεγέρσεων στην Ισπανία και την Ιταλία, θα ήταν σύμφωνες με το πνεύμα της «Τελικής Πράξεως» της Βιέννης και της

συνθήκης της 8/20ης Νοεμβρίου 1815 του Παρισιού.
Το ταυτόχρονο ξέσπασμα εξεγέρσεων σε Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, θορύβησαν τον Μέττερνιχ και τον τσάρο που θεώρησαν πως πρόκειται για συντονισμένο σχέδιο ανατροπής της νομιμότητος και τους ανάγκασαν να αποφασίσουν την στρατιωτική επέμβαση στην Ιταλία (1821) και στην Ισπανία το 1823, προκειμένου να αποκαταστήσουν την πολιτική νομιμότητα, δηλ. τα απολυταρχικά μοναρχικά καθεστώτα. Τελικώς, η αποστολή ευρωπαϊκών στρατευμάτων για την καταστολή της ελληνικής εξεγέρσεως, όπως είχε προτείνει ο Μέττερνιχ, ευτυχώς απεφεύχθη χάρις στην διπλωματική δράση του Ιω. Καποδίστρια, που υπηρετούσε ως υπουργός εξωτερικών της Ρωσίας και ήταν έμπιστος του τσάρου.
Σε αυτό το κλίμα ήταν αναμενόμενο και η ελληνική επανάσταση του 1821, ένας καθαρός εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας, να εκληφθεί από τις Μεγάλεις Δυνάμεις ως ένα κίνημα ανατρεπτικό της ευρωπαϊκής πολιτικής νομιμότητος, ως εξέγερση εναντίον του νομίμου ηγεμόνος, δηλ. του σουλτάνου. Η ελληνική αντιπροσωπεία που πήγαινε στο συνέδριο της Βερόνας για να εκθέσει το ελληνικό ζήτημα και να αποσπάσει την υποστήριξη των Μεγάλων Δυνάμεων, δεν ήταν δυνατόν να τύχει ευνοϊκής αντιμετωπίσεως. Άλλωστε, δεν έφθασε ποτές την Βερόνα.

Απελευθέρωση Καλαμάτας

Μόλις οι Έλληνες αντιπρόσωποι αποβιβάσθηκαν στην Ιταλία, ετέθησαν σε περιορισμό.

Η Τετραπλή και εν συνεχεία η Πενταπλή συμμαχία ήταν ο μηχανισμός που δημιούργησαν οι Μεγάλες Δυνάμεις και το κύριο όργανο που θα επέβαλε τις αρχές της τάξεως και της νομιμότητος στους ευρωπαϊκούς λαούς. **Στις μετέπειτα εξελίξεις η συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας δεν διεδραμάτισε κανένα ουσιαστικό ρόλο**. Άλλωστε, το ίδιο το κείμενο από την φύση του ήταν ασαφές, περιοριζόταν σε μία αόριστη επίκληση χριστιανικών αξιών και δεν προέβλεπε δικαίωμα επεμβάσεως στις υποθέσεις άλλων χωρών.

Το γεγονός ότι η Ιερά Συμμαχία ταυτίσθηκε με τις ενέργειες της Τετραπλής Συμμαχίας και η πολιτική της τελευταίας κατέληξε να ονομάζεται «πολιτική της Ιεράς Συμμαχίας» οφείλεται καθαρώς σε παρανόηση και σύγχυση που προεκλήθη από το γεγονός ότι για ένα χρονικό διάστημα η συνθήκη της 8/20ης Νοεμβρίου 1815 παρέμεινε μυστική. Έτσι, στην συνείδηση των ευρωπαϊκών λαών «η πολιτική της Ιεράς Συμμαχίας» έλαβε τον χαρακτήρα μιας σκοτεινής συνομωσίας των αντιδραστικών κύκλων της Ευρώπης που προσπαθούσαν να διατηρήσουν τα απολυταρχικά καθεστώτα και ν καταπνίξουν τα φιλελεύθερα επαναστατικά κινήματα καταφεύγοντας ακόμη και σε ένοπλες επεμβάσεις. Την εδραίωση του κακόφημου χαρακτηρισμού αυτού συνέβαλε και ο τσάρος Αλέξανδρος Α’, ο οποίος επικαλούμενος συχνά τις «αρχές της Ιεράς Συμμαχίας», αυτές τις τόσο ασαφείς αρχές που επιδέχονταν πολλαπλών ερμηνειών, ζητούσε να αναγνωρισθεί η αρχή της διεθνούς επεμβάσεως των Μεγάλων Δυνάμεων. Αλλά και ο ίδιος ο Μέττερνιχ υπεστήριζε την εφαρμογή της πολιτικής της βιαίας καταστολής των φιλελευθέρων επαναστατικών κινημάτων. Μέττερνιχ και Αλέξανδρος συνεργάσθηκαν μπροστά στον φόβο των εξεγέρσεων που μπορούσαν να ανατρέψουν τις μοναρχίες που οι ίδιοι στήριζαν. Από κοινού αποφάσιζαν για την επιβολή της αντιδραστικής πολιτικής που έμεινε στην Ιστορία με τον όρο «πολιτική της Ιεράς Συμμαχίας», για να χαρακτηρίζει τα γεγονότα της περιόδου 1815-1823 .Για τους αρνητικούς χαρακτηρισμούς που αποδίδουν διάφοροι ιστορικοί για τις πρακτικές της Ιεράς Συμμαχίας, οι περισσότεροι συγκλίνουν στον χαρακτηρισμό της συνομωσίας κατά της ελευθερίας των ευρωπαϊκών λαών,. [15]

Η αντιδραστική πρακτική και η σύγχυση που προεκλήθη μεταξύ του περιεχομένου των δύο συνθηκών, δηλ. της Ιεράς και της Τετραπλής Συμμαχίας, κατέστησε αμφότερες διαβλητές και συνέβαλε στην εδραίωση της διαβόητης αρνητικής φήμης που συνοδεύει ιστορικά τον όρο «Ιερά Συμμαχία».Επιχειρώντας μία συνόψιση των συμπερασμάτων, θα λέγαμε ότι η Ιερά Συμμαχία προέκυψε από την θρησκευτική μυστικοπάθεια του τσάρου Αλεξάνδρου Α’. αλλά ταυτοχρόνως υπέκρυπτε και πολιτικές σκοπιμότητες. Ως κείμενο δεν περιείχε ρητές δεσμεύσεις παρά μόνον μία σειρά αορίστων επικλήσεων σε χριστιανικές αρχές. Η συνθήκη δεν συνέβαλε καθοριστικώς στην διαμόρφωση των εξελίξεων, αλλά έχει ιστορική αξία

για δύο κυρίως λόγους: α) αποτελεί ένα πρωτοφανές επίσημο έγγραφο στην διπλωματική ιστορία, που όμως φέρει τις υπογραφές των τριών ισχυροτέρων την εποχή της συνάψεώς της ευρωπαίων μοναρχών, και β)ο όρος «Ιερά Συμμαχία» καθιερώθηκε ως αρχή της πολιτικής και χαρακτηρίζει την περίοδο 1815-1823.
Τέλος, εξ αιτίας των αποφάσεων που εφαρμόσθηκαν στο όνομα της Ιεράς Συμμαχίας, αυτή που «ξεκίνησε από ανθρωπιστικά ιδανικά, κατάντησε γρήγορα το σύμβολο των αστυνομιών των ευρωπαϊκών κρατώ εναντίον των φιλελεύθερων ιδεών»,[16] και κατέληξε να θεωρείται μία συνομωσία κατά της ελευθερίας των λαών της Ευρώπης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ – ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ – ΠΗΓΕΣ

[1] Ζαχ. Τσιρπανλής, Η Ευρώπη και ο κόσμος 1814-1914, εκδ. Βάνιας, β’ έκδοση, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 43.
[2] Το κείμενο της συνθήκης μαζί με την πρόσκληση που απευθύνθηκε στον αντιβασιλέα της Μεγ. Βρετανίας καθώς και η απάντηση αυτού περιέχονται στο βιβλίο του Edward Hertslet, The map ofEurope by Treaty, vol. 1, London 1875 (new ed. 1969), pp. 317-320, no 36, ενώ η μετάφρασή της στα ελληνικά έχει γίνει από τον Ζαχ. Τσιρπανλή, ό.π., σελ. 45-48.
[3] H. Kissinger, A world restored, Glouchester, Mass., Peter Smith, 1973, p. 216, Θ.Α. Χριστοδουλίδης, Διπλωματική ιστορία από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες (1815-1919), εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1991, σελ. 33.
[4] Ζαχ. Τσιρπανλής, ό.π., σελ. 44.
[5] Ζαχ. Τσιρπανλής, ό.π., σελ/. 43, Θ.Α. Χριστοδουλίδης, ό.π., σελ. 31, για να αναφερθούμε ενδεικτικώς.
[6] H. Kissinger, ό.π., σελ. 90. σε αυτόν ανήκουν οι παραπάνω χαρακτηρισμοί που δίνουν μία σκιαγράφηση ακριβή της προσωπικότητος του τσάρου.
[7] H. Kissinger, ό.π., σελ. 153.
[8] H. Kissinger, ό.π., σελ. 111, 187.
[9] H. Kissinger, ό.π., σελ. 188, Θ.Α. Χριστοδουλίδης, ό.π., σελ. 31, Απ. Βακαλόπουλος, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τομ. Ε’, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 24. για την επιρροή της βαρόνης vonKrudener επί του τσάρου και για ορισμένες πράξεις του τελευταίου με μυστικιστικό συμβολικό περιεχόμενο, βλ. H. Kissinger, ό.π., σελ. 188, 290.
[10] Το αναφέρει ο Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σελ. 24.
[11] Θ.Α. Χριστοδουλίδης, ό.π., σελ. 32.
[12] Θ.Α. Χριστοδουλίδης, ό.π., σελ. 41, Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., τομ. Ε’, σελ. 24.
[13] Το κείμενο της συνθήκης περιέχεται στον Edward Hertslet, The map of Europe by Treaty, vol. 1, London 1875), pp. 372-375.
[14] Για την σημασία της συνθήκης της 8/20^{ης} Νοεμβρίου, βλ. επίσης Ζαχ.

Τσιρπανλής, ό.π., σελ. 48-50 και 54-55, και Θ.Α.Χριστοδουλίδης, ό.π., σελ. 33-34.
[15] βλ. Ζαχ. Τσιρπανλής, ό.π. , σελ. 55, Θ.Α. Χριστοδουλίδης, ό.π., σελ. 31, Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σελ. 25, Σ.Θ. Λάσκαρις, Διπλωματική ιστορία της Ελλάδος (1821-1914), Αθήναι 1947, σελ. 7, Ι.Σ. Κολιόπουλος, Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία (1789-1945), εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 83.
[16] Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σελ. 25.

γράφει ο Αρχιμ. κ. Κύριλλος Κεφαλόπουλος,Ιστορικός, (σε πρώτη αποκλειστική διαδικτυακή δημοσίευση στο http://www.istorikathemata.com/)

Πηγή: istorikathemata.com